

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TÜRK KÜLTÜRÜ

AYLIK DERGI

190

SAYI 190

YIL XVI

AĞUSTOS 1978

MUSİKİMİZDE USUL VE İKA'

Ekrem Karadeniz

Her ilimde olduğu gibi musikide de tatbik edilen usul, bu ilmin esas unsurlarından biridir. Bugün muhtelif musiki erbâbı usul ile ika'ı birbirine karıştırmakta olduğu için, biz burada her ikisinin târifini ve izâhını yaparak şümûlünü ve sâhasının tâyinine çalışacağız.

Usul, musiki nağmelerinin intizam içinde akışını temin ve nağmelerin kıymetlerini ölçmeye yarayan darblarını meydana getirdiği bir hareket manzûmesidir. Bu tariften de anlaşılacağı üzere:

1 — Musiki nağmelerinin bir intizam içinde cereyan etmesi usul ile temin edilecektir. Bununla beraber diğer kaidelere bağlı şartı ile Türk Musikisinde usulsüz bestelenen veya irticâlen okunan eserler de vardır. Gazel, Taksim, Durak gibi eserler bu cümledendir.

2 — Usul, musiki nağmelerinin sür'at ve kıymet hareketlerini ölçmeye yarar.

3 — Musiki nağmelerinin sür'atleri, eller ile vurulan darblarla ifâde edilir.

4 — Usul, muayyen hududlar içinde ve muntazam bir şekilde tekrarlanan darblarla meydana gelir.

Bu saydığımız şartlar mevcut olmadıkça yapılan herhangi bir hareket, musikide usul vasfını taşımaz. Türk Musikisinde usul ile bestelenmiş pek çok çeşitli eserler vardır. Yaptığımız tetkikat neticesinde 80 kadar usulün bestekârlar tarafından kullanıldığı görülmüştür. Ancak eldeki malzeme ile daha başka usuller tertibinin de mümkün olduğunu kaydetmek isteriz.

Batıda ise iki ve üç zamanlı iki çeşit usul vardır. Bunların katları alınarak tertib edilen altı çeşit usulden başka usul mevcut değildir.

Musikide yine nağmelerin sür'at kıymetlerini ölçmeğe yarayan ve sadece muntazam bir şekilde muayyen hudutlar içinde tekrarlanan bir tek basit darbdan ibâret bir ölçü şekli daha vardır ki, buna bizde ika', Batıda tempo denir. Bir musiki âleti çalanların sür'ati ölçmek için ayakla vurdukları darblar Metronom denilen ve aşağıdan yukarıya ters rakkas şeklinde işleyen âletin ayarlanarak tesbit edilen tek ve basit bir şekilde

yaptığı hareketler birer ika'dır. Kezâ bir deniz fenerinin muntazaman yaptığı hareketler, bir saat pandülünün muayyen hudutlar içinde muntazam bir şekilde tekrarladığı hareketler, hep birer ika' sayılır. Pandülün sağdan sola gidişine basit, soldan tekrar ilk hareket ettiği sağdaki noktaya gelişleyle tamam olan harekete ise, tam ika' denir.

İka' ile usulün farkını anlayabilmek için, usulde yaptığımız gibi, burada da ika'ın bir târifini yapmamız icâb eder: Muayyen hududlar içinde muntazam bir şekilde tekrarlanan tek ve basit hareketlere ika' denir.

Bu târiften de anlaşılacağı üzere ika' iki nokta arasında muntazam bir şekilde tekrarlanan basit ve tek bir hareketten ibarettir. Usulde ise hareketler tek ve basit değildir. Usul manzûmesi içinde tekrarlanan çeşitli ve birbirlerinden kıymetçe farklı darbların tekrarlanmasından ibâret hareketlerdir. Meselâ en küçük usullerden olan dört zamanlı Sofiyan usulünde ika'dakinin aksine iki ayrı kıymette üç çeşit darb, yâni hareket vardır. Birincisi iki zamanlı (Düm) darbu olup, sağ elin iki defa yukarıdan aşağıya inip tekrar yukarı kalkması ile tamamlanır. Yine iki zamanlı olan (Tekâ) darbu ise, iki kısımdan mürekkeptir. Birinci kısmı teşkil eden bir zaman kıymetindeki (Te) darbu sağ elin yukarıdan aşağıya bir defa inip çıkması, (kâ) kısmı ise, yine bir zaman kıymetinde bir darb olup, sol elin bir defa yukarıdan aşağıya inmesiyle tamamlanır ve bu şekil hareket eserin sonuna kadar aynı tarzda muntazaman tekrarlanır. Eğer elimizde bir metronom gibi mekanik bir şekilde ve ayarlı olarak aynı sür'atle hareket eden bir âlet varsa, darbların sür'atle indirip kaldırmakla aynı maksadı temîn edebiliriz.

Sofiyan usulünde 2 zamanlı (Düm) darbının sür'atini ölçmek için sağ ayağımızı iki hefa yukarıdan aşağıya indirip kaldırmak (Tekâ) darbının birinci kısmı için de ayağımızı bir def'a, ikinci kısmı olan (kâ) darbu için de, yine ayağımızı bir def'a indirip kaldırmakla Sofiyân usulünü icrâ etmiş oluruz. Ancak ayağın inip kalkma sür'atini tâyin için, beste-kâr eserin başına sür'atin kaç dörtlük veyâ sekizlik darbin bir dakika içinde icrâ edileceğine dâir bir kayıt ve işâret koymuş ise, o şekilde; koymamış ise eserin tavrının gerektirdiği şekilde, icraatda melekesi olan musiki erbâbı tarafından tâyin edilir.

Meselâ eserin başında sol anahtarından sonra konulan ölçüde usulün 9/4'lük ölçü ile yazıldığı görülürse, her dörtlük için ayak bir def'a vurulur. Eğer 9/8 ölçüsü ile gösterilmiş ise, ayak her sekizlik için bir def'a vurulacaktır ki, bu sür'at 9/4'lükteki sür'atin yarısı kadar olacaktır. Metronom ile bizim usullerimizin hepsini ölçmeğe imkân yoksa da, 2,3 ve 4'lük darblardan ibaret usulleri, metronomu eserin sür'atine göre ayarlayarak ölçebiliriz. Batıdaki musiki çalışma salonlarında genellikle

metronom bulundurulur. Bizdeki usullerden 2,3 ve 4 zamana bölünmesi mümkün olmayanları, metronom ile ölçmeğe imkân yoktur. Bizde bu sür'ati hânendeler ellerindeki Def'le muntazaman tâyin ve tesbît ederler.

Defin bulunmadığı yerde bu iş, yukarıda da söylediğimiz gibi, ayak vurularak yapılır. Usullerimizin pek çoğunu bu şekilde icrâ etmek mümkün ise de, 10 zamanlı Curcuna usulünde bu intizamdan biraz ayrılarak 5 zamanlı birinci (Düm) darbını ayağın bir kerre vurulması sûreti ile imkân içine almak, ikinci 5 zamanlı (Tekâ) darbında da bu beş zamanlı ayağın bir vuruş zamanı içine sığdırılması zor bir iş değildir.

İstanbul Belediye ve Devlet Konservatuvarlarında 10 zamanlı olan bu usul, yine 10 zamanlı olan Aksak Semâi usulü ile karıştırılarak, onun darbları ile ölçülmektedir. Halbuki bu şekil çok yanlışdır. Her ne kadar iki usulün 10 zamanlı oluşu farklarını anlamayanları bu zehaba düşürmüş ise de, her iki usulün darblarının şeklini ve akış tarzını tetkik edenler, Curcunanın Aksak Semai darbları ile ölçülmesinin usulün âhengine uygun düşmediğini göreceklidir.

Esâsen eski kitaplarda, Curcuna usulünün isminin Devr-i Süreyyâ Sofyanı şeklinde yazılmış olması, bu usulün Sofyan grubuna girdiği ve bu gruptaki usuller gibi bir (Düm) ve bir de (Tekâ) darbları ile ölçüleceği kolayca anlaşılır. Ezcümle Aksak Semâi usulünde bestelenen 10 zamanlı bir saz semâisinin akış âhengi ile 10 zamanlı Curcuna ile bestelenmiş herhangi bir eserin akış âhenginin birbirlerine benzemediği, ufak bir tetkikle görülebilir.

Konservatuvarları idâre edenler, tek rakkamlı olan 5 zamanı ikiye bölerek yarısını darbin birinci, diğer yarısını da ikinci kısmına sığdırmakta muvaffak olamamalarından ileri gelen bir hatâyâ düşmelerinden dolayı, iki usulü birbirine karıştırmışlardır. Bundan başka çok sür'atli icrâ edilen 7 zamanlı Mandra, Çifte Sofyan, Raks Aksağı veyâ diğer sür'atli oyun havalarının sekizlik kıymetteki her darbi için bir ayak vurma- nın imkânsızlığı karşısında istisnâî olarak Mandra usulünde 7 zamanlı (Düm Tek Tek) darblarından ibâret olan bir usulü, bir ayak vuruşu ile ölçmek; Çifte Sofyan usulünde de son iki zamanlı (Tek) darbından sonra ayağı hafif bir şekilde aksatarak, bir zamanlı son (Tek) darbını da son ayak darbesi içine sığdırmak ve bu sûretle ikişer zamanlı üç darbdan sonra son 2 (Tek) darbını 3 zamanı çıkarmak sûretiyle icrâ etmek imkânı vardır.

Hülâsâ olarak sür'atli icrâ edilen eserlerde ayak ile iki yerine bir darb vurmak ve tek rakkamlı usullerde ise bu usulü ikiye bölerek ölçmek, hiç de zorluk göstermez. Zâten Defin iştirâk ettiği topluluklarda,

hânende bu içi alışık olduğu şekilde, kolaylıkla yapar. Bu şekil ölçmenin, normal sür'atle icrâ edilen eserlerde istisnâsı yoktur.

Bugün bir kısım mûsiki erbâbı, Usul ile İka'ı birbirine karıştırmakta ve rahyolarımız bile usul yerine bâzen İka' tâbirini kullanmaktadır. Yukarıda da anlattığımız gibi usul ile İka', her ikisi de musiki nağmelerinin sür'atini tâyine yarayan birer ölçü olmakla berâber, birbirlerinden ayrı şeylerdir. İka', ayakla vurulan basit ve tek hareketli darblardır. Usul ise, muhtelif darbların birleşerek meydana getirdiği ve nağmelerin seyri ölçmeye yarayan hareket manzûmesidir. Yâni bir tek hareketten ibâret değildir. Bu itibarla usul ile İka'ı birbirlerinden ayırmak ve eserin nağmelerini ölçerek musikinin esas unsuru olan "usul" tâbirini kullanmak hususuna itinâ edilmesi için musiki erbâbının dikkatlerini çekmeyi fâideli bulduk.

Musikideki usul, aynen vezindeki şiir gibidir, vezin de şiirdeki ifâdenin bir ölçüsüdür.

Notalarımızın yazılış şekilleri:

Musiki eserleri notaya alınırken, baş tarafındaki Sol anahtarından sonra eserin kaç zamanlı usulle bestelendiğini gösteren âdi kesir şeklinde ifâde edilen bir nisbetle belirtilir ki, buna ölçü diyoruz. Adî kesir çizgisinin altına yazılan rakkam, usulün darblarının hangi kıymetteki darblarla ölçüleceğini, çizginin üzerindeki rakkam ise, bir usul içerisinde bu zamanlardan kaç tânesinin bulunacağını gösterir. Her batota çizgisinin arasında, bu miktarda zamanla ifâde edilen küçük-küçük muhtelif notalar vardır ve her usul bittiğinde, batota çizgisi kapatılır. Bununla birlikte, Diyez ve Bemol gibi ârızaların hükümlerinin anlaşılmasında kolaylık te'mini bakımından, 15'den fazla zamânı ihtivâ eden usuller 4 zamanlı batotalara bölünerek yazılır ve usul tamamlandığı zaman, son batotanın nihâyetine bir yerine iki çizgi çekilir. Bu çizgiler, usulün burada bittiğini gösterir. 15'den fazla zamanlı usullere Büyük Usuller denilir ve bu usullerin hemen tamamı, 4 zamanlı batotalarla bölünebilir. Bu usullerle Peşrev, Kâr, Posta gibi Klasik Sanat eserleri bestelenir. Büyük usullerle Şarkı formunda eser bestelendiğine tesadüf edilememiştir.

Esasen büyük musiki üstadları, Şarkı formunda eser bestelemeye pek fazla çalan musiki erbâbına üstad denilmezdi. O zamanlar da bu günkü gibi eseri notaya almak usulü mevcut olmadığından, eserlerin hâfızadan silinmemesi için sık sık tekrarlanmaları âdet idi. Tophâne Gümrüğü'nde memur olan Bolahenk Nûri Bey'in evinden çıkıp Unkapanı yolu

ile iş yerine gidip gelirken, hergün birkaç faslı tekrar ettiğini merhum İbnülemin Mahmud Kemal Bey'den duymuştum.

Kulaktan kulağa nakil sureti ile intikal eden musiki eserlerinin elimizdeki notaları arasındaki farklar, işte hâfızalarda vâkı olan kaymalardan meydana gelmiştir. Ufak tefek farklarla beraber eski eserlerin bir çoğu Batı Notası ile yazılmış veya basılmıştır. Musiki erbabı bu ufak tefek hataları düzeltebilecek bir kültür seviyesine ulaşmış ise, bu işi kolayca yapabilir. Hatalı da olsa eldeki notalar, bastırılanların gösterdikleri gayret ve himmet sayesinde, bize pekâlâ ışık tutabilecek ve yol gösterebilecek vaziyettedir. Asıllarına en yakın olarak basılan notalar, merhûm Udî Galib Bey'in neşrettikleridir. Hocam Abdülkadir Töre, Galib Bey'in notayı yazdıktan sonra bestekârı hayatta ise eseri kendisine imzalatılarak neşrettiğini söylerdi. Galib Bey, hayatta olmayan bestekârların vârislerine veyâ en yakın talebelerine başvurarak yazdığı notanın sıhhatli olmasını temine itina ve gayret gösterirmiş.

Takriben yüz seneye yakın bir zaman evvel Batı Notası, bizim musikimizde ilk defa Muallim Hacı Emin Efendi tarafından tatbik edilmiş ve eserlerimiz notaya alınırken nağmelerin sür'atlerine göre üç şekilde yazılması usul ittihaz edilmiştir:

Bunlardan birincisi Sakıl şeklinde yazılan notalardır. Bu şekildeki eserler çok küçük kıymetteki notalarla tesbit edilir ve icraatta gayet ağır bir tempo ile harekette bulunulurdu. Ufak notaların yazılıp okunması ve icrai zor olduğu için, bu usul kısa bir zaman sonra terk edilmiştir. Bugün bu şekilde nota yazılmıyor. Buradaki Sakıl ismi, notanın şekline âittir. Bu itibarla bu ismi, usullerimiz arasındaki Sakıl ile karıştırmamak lâzımdır.

İkinci şekilde nağmeler arasında küçük kıymette notalar fazla miktarda mevcut değilse, eser notaya alınırken normal zaman kıymetleri ile yazılır. Bu şekle Hafif-i sâni ismi verilmiştir. Sakıl şekli terkedildikten sonra bu ikinci şekle Hafif demekle iktifâ edebiliriz. Bu sistemle yazılan eserler, normal süratle icrâ edilir. Meselâ Aksak usulü ile bestelenmiş bir eseri, Hafif şekli ile 9/8 lik ölçü ile yazarız. Bu bize, bir usulün içinde sekizlik kıymet ve süratte dokuz zamanın bulunduğunu gösterir. Şâyet eserde küçük kıymette notalar fazla mevcut ise, icraattaki güçlüğü önlemek için, eserin başına usulünün Aksak olduğu yazılmakla beraber, ölçüsü 9/8 yerine iki misli büyütülerek 9/4 şeklinde yazılır. Bu şekli ağır aksak ile karıştırmamak lâzımdır. Bu yazışa, Hafif-i evvel denilmiştir. Hafif-i evvelde notalar iki misli büyütülerek yazılır ise de, icraatta yarı kıymetine indirilerek çalınır ve okunur. Ekseriya küçük kıymetleri ihtivâ eden Çifte Sofiyan, Mandıra ve bunlar gibi süratli icrâ edilen oyun ha-

valarının notaları daima iki misli büyütülerek yazılır ve bu suretle okuma, yazma ve icra kolaylığı temin edilmiş olur.

Hafif-i sanî'ye benzememesi için bu şekle Yürük demekle iktifâ edebiliriz. Meselâ Çifte Sofyan usulü ile bestelenmiş ve çoğu 16 ve 32'lik süratteki nağmelerden teşekül eden 9 zamanlı bir eseri, Hafif şekli ile yazmak icraatta güçlük doğurduğu için, bu gibi süratli icra icabettiren eserler, bu üçüncü sistem ile iki misli büyütülerek 9/16'lık ölçü ile değil, 9/8'lik ölçü ile yazılırlar.

Hülâsa edecek olursak, Hafif-i evvel ile yazılmış bir eserin sürati, Hafif-i sani ile yazılmış bir eserin süratinin yarısı kıymetindedir. Kezâ Hafif-i sâni ile yazılmış bir eserin sürati ise, terkedilmiş olmakla beraber, Sakil şeklinde yazılmış bir eserin süratinin yarısı kadardır. Her üç şekilde de, eserin tamamı hep aynı müddet içinde icra edilir. Sadece icraatta kolaylığı temin için notaların yazılış şekli bir misli büyütülür. Yani Sakil şeklinde yazılan 16'lık bir notanın icrâ esnâsındaki sürati, Hafif-i Sâni şeklinde yazılan 8'lik bir notanın zaman sür'atine müsavidir. Aynı şekilde bu 16'lık notanın Hafif-i evvel ile yazılması halinde 4'lük bir nota ile gösterilmesi icâb eder. Her üç halde de notanın zaman sürati aynı olup, sadece icraatta Hafif-i evvel ile yazılan bir nota süratli, Hafif-i Sâni ile yazılan aynı nota normal süratte ve Sakil ile yazılan aynı nota Hafif-i evvelin 4, Hafif-i Sâni'nin 2 misli süratlerinde icra edilir. Bugün Sakil şekli üzerinde durmaya lüzum kalmamıştır. Normal süratle icra edilecek eserler, Hafif şeklindeki notalarla ve süratli çalınacak eserler de Yörük dediğimiz, Hafif-i evvel şeklindeki iki misli büyütülmüş notalarla yazılır. Büyük usulle bestelenmiş eserlerin icraatı kolaylaştırmak ve büyük usulün 4/4 kıymetindeki Batotalara kolaylıkla bölünmesini temin için, çok kerre bu üçüncü sistemdeki iki misli büyütülmüş notalarla yazıldığı görülmektedir.

Eserlerin bir intizam ile icrasını temin için usule tamamiyle bağlı kalmak icabeder. Bugün maalesef bazı musiki erbabı kendilerini usul kaydından âzâde saymakta ve eserlerinin bazı yerlerinde lüzumsuz uzatmalara yer vererek usul dışına çıkmaktadırlar. Buna ilmi bakımdan cevaz vermeye imkân yoktur. Ancak bu icracılar böyle yapmakla esere güzellik kazandırdıklarını iddiâ etmek gibi bir hataya düşmektedirler. Eğer böyle bir uzatma yapmakla esere parlaklık kazandırmak mümkün olsa idi, bunu en iyi şekilde bestekârı takdir ve tatbik ederdi. Nitekim bir kısım eserlerde, bu gayeyi temin için Korona denilen uzatma işareti tatbik edilmiştir. Bestekârın yapmadığı bu kabil usul hârici uzatmaları yapmaya kimsenin hakkı olmasa gerektir. Bu kabil musiki erbabı, bazen daha iyi yaptıklarına kail olarak eserdeki nağmelerin seyrini bile değiştir-

tirmeye cüret etmektedirler. Bu vaziyetlere karşı bugün musikimize yazık oluyor demekten başka elimizde bir çare yoktur.

Bugün İstanbul'da bir devlet Konservatuvarı açılmış ise de, Türk Musikisi alâka ve himayeden mahrum, perişan bir haldedir. Takip edilen yanlış metod ve mevcut kadro ile Türk Musikisini iyi bilen kimseler yetiştirmeğe imkân yoktur. Ancak fevkalâde şahsî kaabiliyetleri olanlardan bir varlık göstermelerini bekler ve ümid edebiliriz. Senelerden beri memleketimizde, ortaya kıymetli eserler koyabilen bestekârlar yetişmemektedir. Arada sırada görülenler de, Batı taklidi ve Caz melodilerine benzer nağmelerle besteledikleri ve üzerlerine vezinsiz ve kafiyesiz Türkçe güfteler yazarak ortaya çıkardıkları eserlerini, Radyolarımızdan millete duyurmaktadırlar. Radyo idarecileri de bu gibi eserlere daha fazla rağbet göstermekte ve bunları Türk Hafif Müziği ismi altında Türk Musikisi eserleri arasına sokarak Türk Milletine mütemadiyen dinletmeye ve yeni neslin kulaklarını bu gibi eserlere alıştırmaya çalışmaktadırlar. Halbuki Batı Musikisinden toplama sureti ile meydana getirilen bu melodilerin Türk Musikisi ile zerre kadar alâkaları yoktur. Uydurma güftelerinin Türkçe olması da, bunlara bir kıymet kazandırmaz. Bu itibarla bunları Türk Milletine benimsetmeye çalışmak beyhüdedir. İdareciler yeni neslin eski, ağır eserleri anlamadıklarını, sevmediklerini ve bunların yerine yeni tip Garp şarkıları işlediklerini ileri sürmektedirler. Bu iddiada bir hakikat payı görmüyoruz. Yeni nesile senelerden beri iyi örnekler vermediğimiz için, onlardan böyle bir istek nasıl bekleyebiliriz? Biz Türk Musikisini Türk gençlerinin ruhlarına işlemiyoruz, onları daha ziyade Batı musikisine sürüklemeye çalışıyoruz. Bugünkü üzücü hal, bundan ibârettir.

Ankara'da, TRT'ye sunulan eserleri tetkik ve kabul ile vazifeli bir heyetin mevcut olduğunu biliyoruz. Maalesef bu heyet, Klâsik tarzda bestelenmiş sanat eserlerini Arel Sistemine uymadığı bahanesi ile geri çevirmekte ve bunların radyo repertuvarlarına alınmasına engel olmaktadır. Bu hazin halin devamını önlemek için, alâkadar kimselerin işe el koymalarını beklemek ve istemek hakkımızdır.

Darbların çeşitleri: Türk Musikisinde beş çeşit darb vardır:

1 — Düz: Sağ el ile vurulan bu darb, 1-5 zamanlı olup, umumiyetle kuvvetli vurulur. Def, davul, kudüm ve buna benzer âletlerde, gerilmiş deriye kuvvetle sağ el ile vurulur. Süratli çalınan oyun havalarında ve şarkılarda def çalanlar, bu ve diğer darbların uzunlukları arasında bir takım hafif vuruşlarla boşluğu doldururlar ve buna velvele tâbir ederler.

Usulün esasında mevcut olmayan ve uydurma bir tâbir ile hânendelerin icraata hareket vermek için yaptıkları bu davranış, bugün maalesef Konservatuvarlarda usul icâbı imiş gibi öğretilmektedir.

Bu usulet, davul ve çeşitli şekildeki defler, iki parçadan ibâret kudüm, çifte nârâ ve darbuka gibi daire şeklindeki bir kasnağın üzerine gerilmiş olan deriye, davul ve kudümde tokmaklar, diğerlerinde ellerle vurularak icrâ edilir. Deflerin çeşitleri vardır. Fasullarda kullanılan deflerin kasnağına beş çift tunç zil ilâve edilmiştir. Samatyalı denilen bir ustanın yaptığı ziller en makbul ve en âhenkli ses çıkaran zillerdir. Tekkelerde kullanılan ve normal deften biraz daha büyük olan zilsiz bir nev'i def vardır ki, buna Mazhar derler. Bu defin üzerine tam çapında, bir çift bağır sak kirîş ilâve edilerek ihtizâzın devâmı temin edilir ki, bu çeşit defe Bender denilmiştir. Böyle kirîşler bâzı davullarda ve Batının kullandığı Trampetlerde de vardır.

2 — Tek: Ekseriya hafif vurulan tek darbı, 1-5 zamanlı olur ve sol elle vurulur.

3 — Tekâ: Birinci Te kısmı sağ, ikinci Kâ kısmı sol el ile vurulan hafif bir darbdır, 2-5 zamanlı olur. 2-4 zamanlı oldukları takdirde, zamanın yarısı sağ, diğer yarısı da sol el ile vurulur. 3 zamanlı olduğu takdirde birinci zaman sağ, ikinci ve üçüncü zaman sol elle, 5 zamanlı olduğu takdirde, ikisi sağ ve son üç zaman sol elle vurulur. Bu darbin bâzen çift, bâzen de tek zamanlı oluşuna bakarak, Konservatuvarlarda çift zamanlı olanlarına Teke, 3 ve 5 zamanlı olanlarına da Tekâ demek suretiyle hataya düşülmüştür. Bunu müstakil bir darb olan Teke ile karıştırmamak lâzımdır.

4 — Teke: Daima iki zamanlı olan bu darbin yarısı sağ, yarısı sol elle vurulur. Türk Musikisinin en hafif vuruşlu darbı olan Teke darbını, yukarıda da söylediğimiz gibi bir kısım musiki erbabı, Tekâ darbı ile karıştırmaktadırlar.

5 — Tâhenk: Birinci Tâ kısmı, iki elin birden yukarıya kalkması, Hek kısmı ise, yine iki elin birlikte dizler üzerine vurulması sûreti ile icrâ edilir. Her iki kısmı birbirine müsavi olan bu darb, 2 ve 4 zamanlı olup, hafif darblardandır.

Usullerimizi öğrenmek için eskidenberi tâkib edilen sistemde darb-
ların zamanlarını tâyin edecek bir ölçü kullanılmadığından, bir hayli zorluk çekilmiştir. Bu zorluğu ortadan kaldırmak ve usullerimizi ölçülü bir şekilde kolay ve çabuk öğrenmek için okuyucularımıza, hocam Abdülka-
dir Tören'in tâkib ettiği metodu tavsiye etmeyi faydeli bulduk.

Metoda göre usul kaç zamanı ihtivâ ediyorsa, ayakla her zaman için bir tam darb vurulur, usulde yukarıda izah ettiğimiz şekilde ellerle icrâ

edilir. Bu kaideye istisna teşkil eden ve tek rakkamlı olan Mandra, Çifte Sofiyan ve Curcuna gibi usullerin ayakla nasıl vurulacağı, yukarıda izah edilmişti. Bu metod sayesinde usullerin zaman kıymetlerini ayakla ölçmek sûreti ile muntazam ve aynı süratle icrâ etmek mümkündür. Elimizde Metronom gibi mekanik bir âlet mevcut ise, bu darbaların mümkün olanlarını, âletin pandülünü ayarlamak sûretiyle metronoma yaptırmak daha kolaydır.

Elimizdeki malzeme ile çeşitli usuller tertip etmek mümkün ise de, biz burada şimdiye kadar tatbik edildiklerini tesbit edebildiğimiz 76 kadar usulün isimlerini veriyoruz. Yerimizin azlığı sebebi ile, usullerin darbalarını göstermeye imkân bulamadık.

1 — Yürük Sofyan	28 — Ağır Evfer
2 — Sofyan	29 — Nim Evfer
3 — Curcuna	30 — Durak Evferi
4 — Çeng-i Harbi	31 — Firenkçin
5 — Düyek	32 — Frengifer'
6 — Ağır Düyek	33 — Fer'
7 — Nazlı Düyek	34 — Katakofiti (Müsemmen)
8 — Çifte Düyek	35 — Bulgar Darbı
9 — Darb	36 — Türk Darbı (14 zamanlı)
10 — Gülşen	37 — Türk Darbı (16 zamanlı)
11 — Yürük Semai	38 — Türk Darbı (18 zamanlı)
12 — Semai	39 — Hüner Darbı
13 — Sengin Semai	40 — Tek Vurus
14 — Aksak Semai	41 — Karadeniz
15 — Ağır Aksak Semai	42 — Raksan
16 — Artık Aksak Semai	43 — Aksak Semai Evferi
17 — Arab Aksak Semaisi	44 — Heftâ
18 — Türk Aksak Semaisi	45 — Devr-i Hindî
19 — Zafer	46 — Devr-i Tûrân (Mandra)
20 — Türk Aksağı (Süreyyâ)	47 — Nim Devîr
21 — Çifte Sofyan (Raks Aksağı)	48 — Mevlevî Devr-i Revâmı
22 — Aksak	49 — Dolab
23 — Ağır Aksak	50 — Devr-i Revân
24 — Aksak Sofyan	51 — Devr-i Türkî
25 — Oynak	52 — Darb-ı Arabî
26 — Kadîm Evfer	53 — Nazlı Devr-i Hindî
27 — Evfer	54 — Devr-i Kebîr

-
55 — Nim Evsat	66 — Nim Bereşân
56 — Evsat	67 — Bereşân
57 — Dîrûbâ	68 — Nim Hafif
58 — Fahte	69 — Hafif
59 — Lenkfahte (Nim Fahte)	70 — Nim Sakîl
60 — Şirin	71 — Sakîl
61 — Hezec	72 — Remel
62 — Harzem	73 — Hâvî
63 — Çenber	74 — Bektâşî Raksı
64 — Ağır Çenber	75 — Darb-ı Kürdî
65 — Muhammes	76 — Darb-ı Fetih
-